

Summary

During construction work in Dukelská třída, Valchařská and Provazníková streets and Tomkovo Square in Brno (Husovice cadastral area, Brno-City District) in 2021, several basement parts of the 19th–20th-century houses of the former Husovice village were disturbed. The oldest remains date back to the 17th and 18th centuries. The most recent built-up area is represented by the foundations of a house with a basement from the early 20th century.

Petr Kos

Brno (k. ú. Chrlice, okr. Brno-město)

„Rybníky“, „Stará Niva“.

Raný středověk. Sídliště. Sonda. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.1226361N, 16.6472981E

V bezprostřední blízkosti trasy dálnice D2 byla v roce 2021 ve stěnách výkopu pro založení stožárů elektrického vedení dokumentována zásobní jáma a část chaty z raného středověku. Jde o část známé lokality v polohách „Rybníky“ a „Stará Niva“ (Procházka 2011, 590).

Literatura

Procházka, R. (ed.) 2011: *Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku*. Brno: Archiv města Brna.

Summary

A storage pit and part of a dwelling from the Early Middle Ages were documented in 2021 near the D2 motorway in 'Rybníky' and 'Stará Niva' fields (Chrlice cadastral area, Brno-City District).

David Parma

Brno (k. ú. Královo Pole, okr. Brno-město)

Ul. Kosmova, Palackého třída, ul. Riegrova, parc. č. 545, 1297/1, 1298/1, 1482.

Středověk, novověk. Město. Bez okolností. Záchraný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.2277464N, 16.5924681E

Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbami „Brno, Palackého třída – oprava kanalizace“ a „Brno, Palackého třída – drobná rekonstrukce vodovodu“. Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A22/2021), terénní část výzkumu se uskutečnila v dubnu až červenci 2021.

Plocha staveniště se nacházela při křižovatce Palackého třídy s ulicemi Kosmova a Riegrova (obr. 4). Od středověku se toto území nacházelo v zázemí vesnice Královo Pole, severozápadně od jejího jádra. Ves vznikla na západním okraji údolní nivy Ponávky podél staré královské cesty z Brna do Řečkovic a dále na Letovice a Svitavy. Ač je poměrně vzdálena (cca 3 km), vyznačovala se těsnými vztahy k městu, podobně jako předměstí. Byla vysazena zřejmě ve 40. letech 13. století králem Václavem I. ve spolupráci s brněnskými měšťany.

Od roku 1752 se začala stavět císařská silnice z Brna do Svitav, která nahradila starší komunikaci procházející východně odtud intravilánem Králova Pole. Vedla v přímce kolem západního okraje vesnice (dnes Palackého třída). V 80. letech 18. století při ní vznikla osada Ugartov, zabírající úsek přibližně mezi ulicemi Metodějova a Tylova. Tvořilo ji 24 volně stojících usedlostí obklopených zahradami, které byly řazeny po obou stranách silnice. Po roce 1906 byl Ugartov sloučen s Královým Polem. Převažná část původní zástavby postupně zanikla nebo byla zcela přestavěna (k dějinám Králova Pole – Řepa a kol. 2004; Kuča 2000; 404–422; ke středověku stručně také Procházka et al. 2013, 585–586).

Archeologický výzkum ověřil podmínky skladby terénu v daném prostoru. Podloží bylo tvořeno pleistocénní spraší, na níž se vyvinul půdní horizont – ornice. Jeho povrch se nacházel v hloubce průměrně 1 m od stávajícího povrchu. Na ně dosedající uloženiny byly novodobého původu. Z velké části šlo o podkladové a konstrukční vrstvy stávající komunikace.

Odlišná situace byla dokumentována pouze v jižní partii výkopu vodovodu západně od budovy Semilassa. Ani v hloubce 2 m zde nebyla zaznamenána spraš či půdní horizont. Přítomno bylo souvrství sestávající z uloženin; na formování minimálně některých z nich se podílel nějaký vodní režim. V daných podmínkách se nabízí možnost dešťové vody stékající po svahu v trase nějaké terénní deprese. Vztah (hranice) tohoto souvrství ke sprašové návěži a půdnímu horizontu se nepodařilo zachytit. K přesnému určení zkoumané situace bude nutné sledovat případné další výkopové aktivity v předmetné oblasti. Zcela vyloučit nelze variantu velmi rozsáhlého výkopu, jehož výplně by představovalo zmíněné souvrství. Tato interpretace se však zatím jeví spíše jako nepravděpodobná.

Obr. 4. Brno, Palackého třída. Šedě je podbarvena plocha staveniště, dále jsou vyznačeny linie sledovaných výkopů (černě kanalizace, modře vodovod, zeleně přeložka plynovodu). Archaia Brno z. ú.

Fig. 4. Brno, Palackého třída Street. The construction site is highlighted in grey; the monitored trenches are marked as follows: sewerage in black; water pipeline in blue; gas pipeline in green. Archaia Brno.

Žádné antropogenní situace pravěkého, středověkého či novověkého stáří nebyly zaregistrovány. Vzhledem k parametrům zemních prací a zvolené metodě archeologického výzkumu však jejich případnou přítomnost nelze vyloučit. Vedle relikvů zástavby osady Ugartov byla pozornost upřena především na prozkoumávání eventuálních pozůstatků císařské cesty budované od poloviny 18. století. Opět s negativním výsledkem. Stopy byly zřejmě zničeny při budování novodobých komunikací – silnice a tramvajového kolejiště (Zůbek 2021).

Literatura

- Kuča, K. 2000:** *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic.* Praha, Brno: Baset.
- Procházka, R., Kolařík, V., Zůbek, A. 2013:** Předměstí. In: L. Jan (red.): *Dějiny Brna 2. Středověké město.* Brno: Archiv města Brna, 568–600.
- Řepa, M. a kol. 2004:** *Dějiny Králova Pole.* Brno: Úřad městské části Brno – Královo Pole.
- Zůbek, A. 2021:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbách „Brno, Palackého třída – oprava kanalizace“ a „Brno, Palackého třída – drobná rekonstrukce vodovodu“.* Rkp. nálezové zprávy, č. akce A22/2021. Uloženo: archiv Archaia Brno z. ú.

Summary

During a sewer line repair and water pipeline reconstruction in 2021, the archaeological excavation at the junction of Palackého třída Street with Kosmova and Riegrova streets (Královo Pole cadastral area, Brno-City District) (Fig. 4) focused on recording potential relics from the modern period settlement of Ugartov and the imperial road built in the mid-18th century. However, the result of the investigation was negative; the remains were probably destroyed during the construction of modern roads.

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město)

Ul. Houbářská, parc. č. 5131–5133.

Středohradištní období (RS3), mladohradištní období (RS4), novověk. Sídliště. Plošný odkryv. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.2130453N, 16.6947089E

V březnu a dubnu 2021 pokračoval záchranný archeologický výzkum při výstavbě rodinných domů v Brně-Líšni na ulici Houbářská, který zde již předchozí rok zjistil přítomnost osídlení z doby bronzové, doby laténské a středohradištního období (Zubalík 2021a; 2021b; 2021c). Ve výkopech pro retenční nádrž, kanalizační přípojky a plynovod bylo dokumentováno šest objektů. Čtyři objekty lze předběžně datovat do středohradištního období, jeden je snad pozdněradištního stáří a jeden novověký. Dva středohradištní objekty lze interpretovat jako zásobní jámy, zbylé objekty jsou blíže nespecifikovatelné funkce. Ve výplni středohradištních objektů byl kromě keramiky zaznamenán žernov a parohová schránka.

Literatura

- Zubalík, J. 2021a:** Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 62(1)*, 229.
- Zubalík, J. 2021b:** Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 62(1)*, 262.
- Zubalík, J. 2021c:** Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 62(2)*, 192–193.

Summary

A rescue archaeological excavation carried out in 2021 during the construction of family houses in Houbářská Street (Líšeň cadastral area, Brno-City District) unearthed one modern period feature, one Late Hillfort feature and four features from the Middle Hillfort period. Two of these features can be interpreted as storage pits, where a quern-stone and an antler box were found.

Jiří Zubalík

Brno (k. ú. Maloměřice, okr. Brno-město)

Ul. Karlova č. p. 38, parc. č. 1681/2.

Novověk. Komunikace. Vertikální řez. Záchranný výzkum.

Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.2124456N, 16.6423050E

Během stavebních úprav při akci „Husovice – VMO Tomkovo náměstí, Rokytova“, kde byly řešeny sondy a přeložky plynu, parovodu, kanalizace, komunikací a nové lávky přes řeku Svitavu, v roce 2021 se zemní práce dotkly také katastrofu Maloměřic.

S obdobím novověku je možné spojit relikv starého železničního zářezu, snad bývalé tišnovské lokálky (funkční do r. 1941), zachycený výkopem již mezi ulicemi Provozničkova a Karlova na levostranném nábřeží Svitavy (srov. Kuča 2000, 455). V sousedství místa nálezu, na ulici Světlá č. p. 97, bylo roku 2016 zachyceno při rekonstrukci kanalizace a vodovodu torzo kamenné základové stavby, nejspíše zaniklého středověkého maloměřického mlýna, který patřil v letech 1325–1349 a následně v 16. století k majetku kláštera cisterciáček na Starém Brně (Kuča 2000, 452; Geisler, Kos 2018). Z těchto důvodů byla objektu železničního zářezu věnována zvýšená pozornost, aby byly vyjasněny poměry jeho vzniku. V dokumentovaném zářezu železniční dráhy převažovaly novověké odpadní navážky hutního charakteru jako škvára, zlomky šamotových cihel a zvětralé vápno, vše rámcově z 19.–20. století. K zajímavějším nálezům patřil početný odpad perletářské dílny, tvořený souvislou vrstvou perforovaných mořských lastur používaných k výrobě knoflíků.

Literatura

- Geisler, M., Kos, P. 2018:** Brno (k. ú. Maloměřice, okr. Brno-město). *Přehled výzkumů 59(2)*, 226.
- Kuča, K. 2000:** *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic.* Praha, Brno: Baset.

Summary

A relic of an old railway cutting, perhaps from a former Tišnov railway line from 1941, was found between Provozničkova and Karlova streets (Maloměřice cadastral area, Brno-City District) in 2021 during construction work. One of the more interesting finds was the waste from the mother-of-pearl workshop, which consisted of a thick layer of seashells.

Petr Kos